

EMIGRANT FROM PARIS WITH THE UKRAINIAN SOUL: REFLECTIONS OF BORIS LAZAREVSKY ON THE PRESENTATION OF UKRAINE IN 1927–1929

Abstract. Introduction. *The urgency of the study lies in the introduction into Ukrainian historiography of the content of manuscripts, including diaries, representatives of the Ukrainian intelligentsia, who in the early twentieth century were in exile. Of special scientific value are records that are introduced into Ukrainian historiography for the first time. These include one of the volumes of B. Lazarevsky's "Diary" for 1927–1929, the study of the content of which in connection with views, beliefs, artistic and journalistic creativity and public work of the writer is just beginning.*

Purpose – to introduce into the Ukrainian scientific space a unique historical source, which is the "Diary" of Borys Lazarevsky for 1927–1929, to expand the study of manuscript heritage of Ukrainian culture in exile in the 20–30's of the twentieth century.

Results – the "Diary" is, so to speak, densely bordered with Ukrainian markers. These are letters from Ukraine from relatives with comments, memoirs about his father O. M. Lazarevsky, reflections on historical and political topics (the last few), records of impressions from Ukrainian art evenings and concerts. B. Lazarevsky, apparently did not have close contacts with circles of the Ukrainian political or cultural elite. None of these people were among his friends. B. Lazarevsky acutely felt the falsity of propaganda moments in the tour of representatives of Ukrainian Soviet culture. He always reacted painfully to attempts to turn a blind eye to the emigrant environment on the policy of the USSR in Ukraine by cultural actions.

Originality. *The article continues to cover the contents of one of the 60 volumes of diary entries of the Russian and Ukrainian writer, public and cultural figure of the Paris emigration space Borys Olexandrovych Lazarevsky (1871–1936). The proposed materials for the first time present excerpts from the document, which complement the analysis of views and beliefs of the writer on the "Ukrainian question" among Parisian emigrants.*

Conclusion. *The study of the memoirs and epistolary heritage of Borys Lazarevsky is almost absent in modern Ukrainian historiography. This is especially true of his emigration period, the so-called period Silver Age. Analysis and publication of the full content of the historical artifact, which, of course, is the "Diary", is a matter of the future. Meanwhile, the "Diary" is a valuable and important source, the content of which will undoubtedly complement modern Ukrainian historiography in the study of Ukrainian intellectual (literary, scientific, creative) emigration of the 20s of the twentieth century. The article partially covers Borys Oleksandrovych's attitude to the issues of Ukrainian identity and Ukrainian statehood, presents correspondence with a prominent Ukrainian composer and world-famous conductor, founder of the Ukrainian National Vocational Music School Oleksandr Koshyts (1875–1944). Further prospects of scientific researches are outlined.*

Key words: *epistolary, Ukrainian emigration 1920–30's, Ukrainian culture, Ukrainian literature, Borys Lazarevsky, Olexander Koshyts, chapel "Dumka".*

Одержано редакцією 6.04.2022
Прийнято до публікації 25.05.2022

УДК 94:334.7.012.34:634.115.8-027.512(091)(045)

DOI: 10.31651/2076-5908-2022-1-114-120

ТРОЯК Яна Олександрівна,
аспірантка кафедри археології та спеціальних
галузей історичної науки Черкаського
національного університету
ім. Б. Хмельницького,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1382-6966>,
e-mail: yanatroyak@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ СИСТЕМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В УСРР (перша половина 1920-х рр.)

У запропонованій статті визначено й схарактеризовано економічні та соціальні чинники генезису спеціалізованої системи сільськогосподарської кооперації та її впливу на господарське життя українського села в роки непу. Доведено важливість створення всеукраїнських фахових центрів, які концентрували зусилля на інтенсифікації складних виробничих процесів в селянському господарстві. Зроблено акцент на тому, що до уваги

брались не лише ті галузі сільського господарства, які традиційно приносили основний дохід (зернове виробництво, м'ясо-молочна галузь), а посилена увага приділялась також тим галузям, які донедавна вважались другорядними (птахівництво, городництво, садівництво, буряківництво тощо).

Ключові слова: нова економічна політика, сільськогосподарська кооперація, спеціальна кооперативна система, соціально-економічні передумови, селянське господарство, підприємницька ініціатива.

Постановка проблеми. Створення, функціонування й розвиток у розпал непу спеціальних систем української сільськогосподарської кооперації диктувалися рядом як економічних, так і соціальних чинників. Розуміння їх генезису і впливу на життя українського села має вкрай важливе значення, так як саме ефективна організаційно-фінансова та господарсько-виробнича діяльність сільськогосподарської кооперації яскраво продемонструвала потенціал так званих «другорядних» галузей сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Корисними для дослідження вказаної проблематики є наукові напрацювання провідних українських дослідників С. Кульчицького [1] і В. Калініченка [2], які дають оцінку сутності нової економічної політики та стану селянського господарства в доколгоспний період. Вагомий внесок у вивчення всіх аспектів функціонування кооперативної системи внесли відомі вітчизняні дослідники В. Марочко [3] та А. Морозов [4-6], які на основі широкого кола документальних джерел піддали ґрунтовному аналізу особливості становлення і функціонування сільськогосподарської кооперації як центру господарського життя на селі. Окремі сюжети, пов'язані з функціонуванням сільськогосподарської кооперації 1920-х рр., розглядали В. Лазуренко [7], В. Бутенко, К. Філіппов [8-9], С. Биченко [10]. Загалом, не зважаючи на низку інформативно й аналітично насичених досліджень, вони торкаються діяльності спеціальних центрів сільськогосподарської кооперації, їх впливу на підвищення товарності і прибутковості селянських господарств опосередковано або побіжно, проте все ж містять цінний матеріал щодо основних тенденцій цього напрямку діяльності.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу опрацьованих історичних джерел, історіографічної бази, а також сучасної методології визначити соціально-економічні передумови створення спеціалізованої системи сільськогосподарської кооперації.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, потрібно відзначити, що період, який передував створенню і подальшому функціонуванню організованої системи сільськогосподарської кооперації, був позначений лихоліттями Першої світової війни 1914-1918 рр., її наслідками та людськими втратами, суспільно-політичними процесами 1917-1921 рр., епідеміями іспанки і тифу, політикою «воєнного комунізму», яка спричинила розвал економіки, посухою 1921 р., що в сукупності призвело до досить критичного становища українського селянства. За ці роки майже повністю було знищено молочне поголів'я, відчутними були втрати робочої худоби. Так, наприклад, якщо поголів'я коней в 1916 р. складало 5,4 млн., то на 1923 р. – лише 3,7 млн. [4, 27]. Відчутно болісним для функціонування селянських господарств стало різке погіршення демографічної ситуації внаслідок зазначених вище факторів. Сумарно це дало значні втрати саме чоловічого населення. Багато чоловіків повернулося після військових лихоліть інвалідами. Що це значило для селянського господарства? Фактично чоловіки залишались господарями власних господарств, але вони були ж непрацездатними. Відповідно, різкою була втрата «чоловічих рук», на яких саме й базувались основні види робіт в одноосібному господарстві: оранка, косовиця, перевезення врожаю з поля, обмолот тощо. Відповідно, ця праця непосильною ношею лягала на жінок, і, якщо в родині не було дорослих дітей, таке господарство було приречене на швидкий занепад.

Окрім того, не применшуючи всієї важливості достатнього забезпечення землею максимально можливої кількості селянських господарств, варто все ж відзначити, що зрівняльний переділ землі призвів до появи великої кількості насамперед незаможних господарств. Як слушно зауважує А. Морозов, хоч землезабезпеченість незаможних господарств зросла більш ніж у два рази, проте ряд чинників, серед яких на перше місце маємо винести серйозну нестачу тяглової сили (63 % таких господарств були безкінними)

і сільськогосподарського реманенту (понад 53 % безремнанентних), не давали можливості значній кількості господарств «стати на ноги», що, в свою чергу, м'яко кажучи, не сприяло розвитку продуктивності сільського господарства України в цілому [4, 27].

Варто підкреслити, що ці негативні, а то й просто руйнівні процеси мали системний характер і консервували як занепад життєдіяльності значної кількості селянських господарств зокрема, так і кризу сільського господарства України загалом. Проголошення нової економічної політики стало тим дієвим важелем, який був спрямований на підвищення товарності переважної більшості селянських господарств України. З переходом до непу розпочалися соціально-економічні зміни у всіх сферах народного господарства. Головними перевагами сільськогосподарської кооперації стало те, що вона не вклала в свої завдання руйнацію індивідуального селянського господарства, зберігала важливість і значущість ролі селянина-господаря, в той же час формуючи «в сільському господарстві на кооперативних засадах велике виробництво з усіма його перевагами над дрібним» [9, 67]. О. Шліхтер називав сільськогосподарську кооперацію економічною структурою, яка, насамперед, відзначалась «новими громадськими зв'язками» [11, 12].

Певний етап легітимізації української сільськогосподарської кооперації в радянських умовах розпочався з декрету РНК Української СРР від 10 серпня 1920 р. «Про об'єднання всіх видів кооперативних організацій», згідно якого сільськогосподарську кооперацію було об'єднано з споживчою [12, 654]. Потрібно зазначити, що хоч за цим декретом вона і втратила господарську самостійність, проте все ж отримала певне юридичне визначення. Принаймні з неї, бодай частково, було зняте зловісне для того часу звинувачення як організації наскрізь петлюрівської і куркульської. Принципові зміни у ставленні радянської влади до самого існування та господарської діяльності української сільськогосподарської кооперації ґрунтувалися на листі ЦК РКП(б) до всіх партійних організацій «Про кооперацію» [13, 226], на положеннях введеного РНК на території України декрету РНК РСФСР від 17 травня 1921 р. «Про керівні вказівки органам влади по відношенню до дрібної і кустарної промисловості та кустарної сільськогосподарської кооперації» і, основне, на постулатах спільного декрету ВУЦВК і РНК Української СРР від 18 жовтня 1921 р. «Про сільськогосподарську кооперацію» [14, 1]. Цими документами на практиці було ліквідовано обов'язковість інтеграції, тобто об'єднання різних видів кооперації. До нормативно-правового забезпечення функціонування кооперативної системи варто також віднести й декрет РНК Української СРР «Про Всеукраїнську кооперативну раду» від жовтня 1921 р., згідно якого радянська держава делегувала цьому органу дозвіл на формування кооперативної політики. На думку А. Морозова, декрет «Про сільськогосподарську кооперацію» дав дуже потужний імпульс до відновлення глибокої зацікавленості селянства в найшвидшій відбудові системи сільськогосподарської кооперації. Конкретним підтвердженням цьому є те, що менш ніж за півтора місяці після його опублікування подало далеко не повним даним в Україні вже повністю зареєстрували свої статuti і розпочали помітну господарську роботу 2416 сільськогосподарських товариств [6, 88]. Це був досить непоганий показник активності, так як, на думку теоретиків сільськогосподарської кооперації – безпосередніх сучасників тих подій, кооперативна система «зустріла ринок у стані цілковитої стихійності» [15, 55].

В цілому впевнено можна констатувати, що 1921 р. дав офіційний старт організаційного оформлення нової системи сільськогосподарської кооперації. Як зауважував активний діяч сільськогосподарської кооперації і водночас вдумливий науковець І. Батюк у праці «Сільськогосподарська кооперація на Україні», яка побачила світ у роки безпосереднього організаційно-господарського формування мережі вітчизняної сільськогосподарської кооперації, «... завмерші сільськогосподарські кооперативи почали оживати» [16, 12].

Для організації ефективної діяльності системи сільськогосподарської кооперації необхідним моментом було створення головного центру, яким, за результатами роботи І-го Всеукраїнського з'їзду уповноважених сільськогосподарських союзів, став з березня 1922 р. «Сільський господар» – Всеукраїнська спілка сільськогосподарсько-кредитної та кустарно-промислової і промислово-кредитної кооперації [17, 43].

Створення такого координуючого центру республіканського рівня сприяло подальшій активізації об'єднання дрібних товаровиробників з метою забезпечення розвитку продуктивних

сил сільськогосподарського виробництва. Таким чином, процес організаційного становлення загальної моделі системи сільськогосподарської кооперації було завершено.

На 1924 р. система сільськогосподарської кооперації активізувала широку й багатопрофільну роботу в різних галузях сільського господарства. Такій активізації сприяв і той факт, що українське селянство в переважній своїй більшості прагнуло до участі в діяльності кооперативної системи сільськогосподарського виробництва, і в цьому був їх насамперед приватний інтерес – зацікавленість у розвитку власного господарства.

На цей же час універсальний характер сільськогосподарської кооперації почав гальмувати процес подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва, так як діяльність універсальних товариств в основному була обмежена функціями збуту-постачання, в той час як реалії вимагали концентрації уваги на збільшенні товарної частини сільськогосподарської продукції. Не заперечуючи того факту, що універсальна кооперація вела активну роботу в різних галузях сільського господарства, маємо все ж констатувати, що багато важливих ділянок роботи залишались поза увагою універсальних товариств (реалізація м'ясо-молочної продукції, продукції птахівництва, садівництва, спеціальних культур).

Серед причин такої неувagi можна визначити те, що універсальна кооперація приділяла максимум зусиль і фінансових затрат зерновому виробництву, так як це було, по-перше, стратегічним завданням державного значення, а, по-друге, робота з зерновою продукцією характеризувалась відносною простотою. В той час як організація сільськогосподарського виробництва іншої продукції була затратнішою (холодильні установки, переробні пункти, спеціальне обладнання тощо). Селянські господарства у плані підвищення прибутковості також нічого не «вигравали» від універсальних товариств, так як їх виробничі потреби відходили на задній план [6, 87].

Сама ж система сільськогосподарської кооперації постійно розширювалась і вдосконалювалась, втягуючи в ринкові відносини все більшу кількість селянських господарств і відшукуючи нові шляхи інтенсифікації сільського господарства. Тобто, йшов стабільний процес не лише господарського, а й соціально-виробничого розвитку дрібних селянських господарств, що сприяло появі спеціалізованих фахових товариств. Спеціальні товариства на початок 1924 р. мали ще незначний контингент селянських господарств, проте подальша практика показала, що саме спеціальна кооперація сприяла досить відчутній інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Маємо також відмітити той факт, що існував недостатній відсоток спеціальних товариств, об'єднаних в спілки. Це пояснювалось низкою чинників, серед яких ми виокремимо, насамперед, те, що такі товариства ще не встигли об'єднатись в спілки, і, по-друге, не було централізованих координуючих центрів, які б безпосередньо займались лише певною галуззю сільського господарства.

Відповідно, було цілком очевидно, що для подальшого організаційного оформлення спеціалізованої кооперації необхідним стало формування роботи всеукраїнських центрів, що б значно розширило господарські можливості спеціалізованих товариств, адже такі центри концентрували б зусилля на інтенсифікації складних виробничих процесів в селянському господарстві [6, 244]. Тут маємо акцентувати увагу на наступному: позитивним моментом в формуванні структури і напрямків роботи спеціальної кооперативної системи стало те, що до уваги брались не лише ті галузі сільського господарства, які традиційно приносили основний дохід (наприклад, зернове виробництво і м'ясо-молочна галузь), а акцент важливості робився також на тих галузях, які вважались другорядними (птахівництво, городництво, садівництво, виноградарство та виноробство, буряківництво тощо). Досить часто такі сфери сільського господарства навіть дещо зневажливо називали «жіночими грошима». Зокрема, птахівництво традиційно вважалось «придатком селянського двору, а не комерційною сферою» [18, 133]. Проте практика подальших років досить яскраво продемонструвала потенціал саме цих «другорядних» галузей сільськогосподарського виробництва, так як саме діяльність сільськогосподарської кооперації дала поштовх для підприємницького спрямування функціонування селянських господарств.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи все вище вказане, маємо зазначити, що сільськогосподарська кооперація доби непу була організована як широка самодіяльна організація, яка розвивалась на фоні динамічних соціально-економічних процесів на основі господарської самостійності. Успішна відбудова сільського господарства України спричинила

ряд якісних зрушень в організаційно-господарській розбудові кооперативної системи. Зокрема, поглиблення розподілу праці в сільському господарстві спричинило появу стрункої триступеневої мережі фахової кооперації, діяльність якої давала можливість селянину якісно вирішувати як виробничі, так і збуто-постачальні потреби, забезпечивши в районах, сприятливих для певних галузей сільськогосподарського виробництва, вагоме підвищення продуктивності й товарності, а отже й наповнення бюджетів селянського господарства.

Список використаної літератури

1. Кульчицький С.В. Теоретичні аспекти нової економічної політики // Сутність і особливості нової економічної політики в українському селі (1921–1928 рр.) / відп. ред. С.В. Кульчицький. – Київ, 2000. – С. 3-15.
2. Калініченко В.В. Селянське господарство в доколгоспний період (1921-1929). – Харків: Основа, 1991. – 131 с.
3. Марочко В.І. Українська селянська кооперація: історико-теоретичний аспект (1861-1929 рр.). – Київ: Ін-т історії України НАН України, 1995. – 217 с.
4. Морозов А.Г. Відбудова сільського господарства. // Історія українського селянства. Нариси: У 2-х т. – Київ: Наукова думка, 2006. – Т. 2. – С. 26-44.
5. Морозов А.Г. Гроші для господаря (виробничі кошти села в доколгоспний період 1921-1929). – Черкаси: Вертикаль, 2016. – 418 с.
6. Морозов А.Г. Сільськогосподарський кредит в добу непу (1921-1929). – Черкаси. 2020. – 447 с.
7. Лазуренко В. Українське фермерство: злет і падіння (1921-1929 рр.). – Черкаси: ЧДТУ, 2013. – 474 с.
8. Бутенко В.І., Філіппов К.В. Кооперація, селянин, держава. Історія сільськогосподарської кооперації українського села періоду непу: монографія. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 216 с.
9. Бутенко В.І., Філіппов К.В. Універсальна і кредитна кооперація в системі сільськогосподарської кооперації українського села періоду непу. // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Сер.: Історія. – 2010. – № 908. – Вип. 42. – С. 66-74.
10. Биченко С.М. Спеціалізована сільськогосподарська кооперація – важливий фактор підвищення ефективності селянських господарств у добу НЕПу. // Український селянин. – 2004. – Вип. 8. – С. 235-237. Його ж. Внесок сільськогосподарської кооперації у зміцнення добробуту селянства України (1921-1929 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. – Черкаси, 2010. – 26 с.
11. Шліхтер О. Українське сільське господарство за 10 років. // Український агроном. – 1927. – № 10-11. – С. 8-20.
12. Декрет РНК УСРР «Про об'єднання всіх видів кооперативних організацій» від 10 серпня 1920 р. // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства УССР. – 1920. – № 22. – С. 654.
13. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам. 1917-1967. В 5-ти томах. – Т.1. (1917-1928). – Москва: Политиздат, 1967. – 782 с.
14. Декрет ВУЦВК і РНК Української СРР «Про сільськогосподарську кооперацію» від 18 жовтня 1921 р. // Вісті ВУЦВК. – 1921. – 18 листопада. – С. 1.
15. Дробот В. Спеціальна кооперація України на десяти роковини Жовтня. // Український агроном. – 1927. – № 10-11. – С. 52-62.
16. Батюк І. Сільськогосподарська кооперація на Україні. – Харків: Книгоспілка, 1925. – 136 с.
17. Копії листів Оргбюро Всеукраїнської ради сільськогосподарської кооперації «Сільський господар» (21.11.1921 – 24.03.1922). ЦДАВО України. Ф. 290. Оп. 1. Спр. 1. 86 арк.
18. Олянич В. Особливості кооперативної форми збуту продукції селянськими господарствами в УСРР у 20-х рр. XX ст. // Сіверянський літопис. – 2010. – № 6. – С. 129-134.

References

1. Kulchytsky S.V. (2000). Theoretical aspects of the new economic policy. *The essence and features of the new economic policy in the Ukrainian countryside (1921-1928) / resp. ed. S.V. Kulchytsky.* Kyiv, 3-15 (in Ukr.)
2. Kalinichenko V.V. (1991). Peasant economy in the pre-collective farm period (1921-1929). Kharkiv: Osнова -131 (in Ukr.)
3. Marochko V.I. (1995). Ukrainian Peasant Cooperation: Historical and Theoretical Aspect (1861-1929). Kyiv: (*Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine*) - 217(in Ukr.)
4. Morozov, A.G. (2006). Reconstruction of agriculture. *History of the Ukrainian peasantry. Essays: In 2 volumes.* Kyiv: (*Naukova Dumka*), Vol. 2, 26-44 (in Ukr.)
5. Morozov A. (2016). Money for the owner (production funds of the village in the pre-farm period 1921-1929). *Cherkasy: (Veritkal)* – 418 (in Ukr.)

6. Morozov, A.G. (2020). Agricultural credit in the days of the NEP (1921-1929). *Cherkasy* - 447 (in Ukr.)
7. Lazurenko V. (2013) Ukrainian farming: ups and downs (1921-1929). *Cherkasy: ChTTU* (in Ukr.)
8. Butenko V.I., &Filippov K. V. (2011). Cooperation, peasant, state. History of agricultural cooperation of the Ukrainian village of the NEP period: *monograph. (monohrafiia) Kharkiv: VN Karazin KhNU*, - 216 (in Ukr.)
9. Butenko, V.I., & Filippov, K.V. (2010). Universal and credit cooperation in the system of agricultural cooperation of the Ukrainian village of the NEP period. *Bulletin of Kharkiv National University named after VN Karazina*. Ser. : History, 908, 42, 66-74 (in Ukr.)
10. Bichenko S.M. (2004). Specialized agricultural cooperation is an important factor in improving the efficiency of peasant farms in the days of the NEP. *Ukrainian peasant (Ukrainskyi seliamyn) Vip. 8, 235-237*. His same. The contribution of agricultural cooperation in strengthening the welfare of the peasantry of Ukraine (1921-1929): author's ref. dis. ... Cand. ist. Science: 07.00.01. Cherkasy- 26 (in Ukr.)
11. Schlichter, O. (1927). Ukrainian agriculture for 10 years. *Ukrainian agronomist*, 10-11, 8-20 (in Ukr.)
12. Decree of the SNC of the USSR "On the unification of all types of cooperative organizations" of August 10, 1920 (1920). *The meeting was legalized and ordered by the workers 'and peasants' government of the USSR*, 22, 654 (in Ukr.)
13. Decisions of the party and the government on economic issues. 1917-1967 (1967). *In 5 volumes. Vol.1. (1917-1928). Moscow: Politizdat*, 782 (in Rus.)
14. Decree of the All-Ukrainian Central Executive Committee and the SNC of the Ukrainian SSR "On Agricultural Cooperation" of October 18, 1921 (1921). *News of the All-Ukrainian Central Executive Committee*, 18 November, 1 (in Ukr.)
15. Drobot, V. (1927). Special Cooperation of Ukraine for the tenth anniversary of October. *Ukrainian agronomist*, 10-11, 52-62 (in Ukr.)
16. Batyuk, I. (1925). *Agricultural Cooperation in Ukraine*. Kharkiv: Knigospilka – 136 (in Ukr.)
17. *TsDAVO of Ukraine*. Copies of letters from the Organizing Bureau of the All-Ukrainian Council of the Agricultural Cooperative "Farmer" (November 21, 1921 - March 24, 1922). F. 290. Op. 1. Ref. 1. 86 sheets.
18. Olyanych, V. (2010). Features of the cooperative form of sale of products by peasant farms in the USSR in the 20s of XX century. *Severyansky Chronicle*, 6, 129-134 (in Ukr.)

TROYAK Yana, graduate student the Department of Archeology and special branches of history science of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,
e-mail: yanatroyak@gmail.com

SOCIO-ECONOMIC PREREQUISITES FOR CREATING A SPECIALIZED SYSTEM OF AGRICULTURAL COOPERATION

Introduction. *In the proposed article, the author deeply examines the state of agriculture in Ukraine, which developed in the mid-20s of the twentieth century. Effective support by universal agricultural cooperation of the energetic efforts of the Ukrainian peasantry to restore the productivity of agriculture, livestock and other sectors of agriculture has yielded positive results. In general, the sown areas and livestock in the village almost reached the pre-war level (1913). Then came the question of increasing the productivity and marketability of agricultural production in Ukraine, which was based on individual farms. The emergence of a significant number of new peasant farms as a result of agrarian transformations during the Ukrainian National Democratic Revolution of 1917-1921 and significant demographic losses of the male population during the war of 1914-1921, led to the fact that a large part of peasant farms, especially on the right bank from the lack of sown areas and male labor, on which most of the production processes of the peasant economy were based, especially in agriculture. Under these conditions, the Ukrainian Agricultural Cooperative has identified the transition from universalism to specialization as its priority.*

The purpose of the research is, based on the analysis of historical sources, historiographical base, as well as modern methodology, to determine the socio-economic prerequisites for the creation of a specialized system of agricultural cooperation.

The research methodology includes the principles of scientific objectivity, historicism, systematics, as well as methods of analysis and synthesis, generalization, historical-comparative, historical-typological.

Results. *The socio-economic preconditions for the creation of a specialized system of agricultural cooperation were quite good, as it was constantly expanding and improving, involving more and more peasant farms in market relations and finding new ways to intensify agriculture. There was a stable process not only economic but also social and production development of small farms,*

which contributed to the emergence of specialized professional societies, which in early 1924 had a small contingent of farms, but further practice has shown that special cooperation contributed to significant intensification of agricultural production.

The originality of this study is an attempt to analyze objectively the socio-economic preconditions for the creation of a specialized system of agricultural cooperation.

Conclusion. It is obvious that for the further organizational design and raising the efficiency of various networks of specialized cooperation it became necessary not only to form their All-Ukrainian centers, which by themselves would significantly expand the economic capabilities of specialized societies, because based on their purpose, such centers concentrated efforts on the intensification of complex production processes in the peasant economy, but also on the rapid establishment of their practical work. We should also emphasize the following: the positive moment in the formation of the structure and directions of the network of specialized cooperative systems ("Dobrobut", "Kooptakh", "Buryakospilka") was that it took into account not only those agricultural sectors that have traditionally brought the main income (for example, grain production and meat and dairy industry), but the emphasis was also on those industries that until recently were considered secondary (poultry, horticulture, viticulture and winemaking, etc.). Quite often such areas of agriculture as poultry farming were even somewhat ironically called "women's money". Similarly, poultry farming has traditionally been considered "an appendage of the peasant's yard, not a commercial sphere".

However, the practice of the following years clearly demonstrated the potential of these "secondary" branches of agricultural production, as the activities of specialized systems of agricultural cooperation, which in the mid-20s took off, gave a powerful impetus to the development of commodity farms of Ukrainian peasants.

Key words: new economic policy, agricultural cooperation, special cooperative system, socio-economic preconditions, peasant economy, entrepreneurial initiative.

Одержано редакцією 10.05.2022
Прийнято до публікації 25.05.2022

УДК 553.982:665.6] 330.341.424(477.86)"1944/1953"
DOI: 10.31651/2076-5908-2022-1-120-126

САНКОВИЧ Марія Василівна,
аспірантка кафедри всесвітньої історії
Прикарпатського національного
університету ім. В. Стефаника,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3094-5238>
e-mail: mariya_sankovih@ukr.net

НАФТОГАЗОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ ПРИКАРПАТТЯ У ПЕРІОД ДРУГОЇ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ 1944–1953 pp.

Друга радянська західноукраїнських земель супроводжувалася інтенсивною індустріалізацією. Керівництво СРСР ставило високі завдання: швидкими темпами наздогнати усі інші регіони УСРС у важкій промисловості, відбудові старих заводів та фабрик, а також побудові нових. Основний наголос робився на нафтогазову промисловість. У статті проаналізовано процес радянської індустріалізації, зокрема розбудову перших нафтопереробних заводів. В Івано-Франківській області (на той час Сніславській) розпочалося активне будівництво нафтогазових водогонів, вишок і розпочалося транспортування нафти і газу не лише по території України, але і в Москву та Білорусію. У статті подано аналіз статистичних даних щодо видобутку нафти і газу. Розкрито основні умови розвитку важкої індустрії Прикарпаття. Разом з тим, розвиток індустрії призводив до зубожіння населення регіону, виселення і депортація невдоволених. Нафтогазова промисловість залишалася важливою складовою розвитку економіки Прикарпаття. Розвиток нафтогазової промисловості дозволив розвиватися нафтопереробній промисловості, газовій індустрії, що підняло рівень економіки на новий щабель. Також розвивалися інші галузі економіки, в тому числі лісопереробна, кам'яновугільна, соляна, тощо.

Ключові слова: нафта, газ, індустріалізація, Прикарпаття, розвиток, радянська, швидке зростання, нафтові родовища, підприємства.